

Prosjektplan for Behandling av personer som er utsatt for eller utøver vold og seksuelle overgrep

---

Plan utarbeidet:

16. mai 2018

Kort tittel Vold og seksuelle overgrep

Kort ingress Folkehelseinstituttet skal på oppdrag fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) kartlegge systematiske oversikter om effekt av behandling for utsatte for og utøvere av vold og seksuelle overgrep.

Kort beskrivelse/sammendrag

Det foreligger et ukjent antall systematiske oversikter som har oppsummert effekten av behandlingstiltak for voldsutsatte barn og voksne, og for barn og voksne som utøver vold og seksuelle overgrep. Det er også uklart om eksisterende oppsummert forskning omfatter brukererfaringer. En kartlegging av eksisterende systematiske oversikter om behandling av utsatte og utøvere vil utgjøre et viktig utgangspunkt for å kunne finne fram i kunnskapsgrunnlaget, samt for å avdekke eventuelle kunnskapshull.

English:

Treatments for exposure to and perpetration of violence and sexual abuse

Violence and sexual abuse

The number of existing systematic reviews summarising the effects of therapeutic interventions for victims and for perpetrators of violence and sexual abuse, is unknown. It is also unclear whether the evidence comprises users' treatment experiences. The mapping of existing systematic reviews on treatments for victims and perpetrators will form an important point of departure for locating relevant evidence, and for identifying knowledge gaps.

Prosjektkategori og oppdragsgiver

Produkt: Systematisk kartleggingsoversikt

Oppdragsgiver: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) v/Silje Mørup Ormhaug

---

Prosjektledelse og medarbeidere

Prosjektleder: Hege Kornør

Prosjektansvarlig: Rigmor Berg

Interne medarbeidere: Asbjørn Steiro, José Meneses, Lien Nguyen

---

Eksterne medarbeidere/fageksperter: Silje Mørup Ormhaug (NKVTS), Mari Todd Kvam (NKVTS), Marianne Ryeng (RVTS Nord). De eksterne medarbeiderne fungerer primært som fageksperter, og vil kommentere på faglig innhold i prosjektplan og rapport. De vil også bidra til å sette opp et rammeverk for klassifisering av de inkluderte oversiktene. En av ekspertene vil dessuten muligens bidra i selve prosessen med litteraturutvelgelse, koding og kvalitetsvurdering.

Fagfellevurdering: Prosjektplanen godkjennes av en avdelingsdirektør (Rigmor Berg) og den endelige rapporten godkjennes av en avdelingsdirektør (Rigmor Berg) og fagdirektør i klynge for vurdering av tiltak (Kåre Birger Hagen).

Oppdraget

Folkehelseinstituttet har fått i oppdrag av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) å lage en systematisk kartlegging av forskning om effekt av behandling for utsatte for og utøvere av vold og seksuelle overgrep.

Mål

Denne oversikten skal kartlegge kunnskapsgrunnlaget – og kunnskapshullene – for effekt av behandlingstiltak for personer som har vært utsatt for, og personer som utøver, vold og seksuelle overgrep. Den skal også kartlegge kunnskapsgrunnlaget for brukererfaringer. Kartleggingsoversikten skal følgelig besvare følgende problemstillinger:

1. Hva er forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon av effekten av behandling for barn og unge som er/har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep?
2. Hva er forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon av effekten av behandling for barn og unge som utøver vold og/eller seksuelle overgrep?

3. Hva er forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon av effekten av behandling for voksne og eldre som er/har vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep?
4. Hva er forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon av effekten av behandling for voksne og eldre som utøver vold og/eller seksuelle overgrep?
5. Hva er forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon av brukererfaringer blant barn, unge, voksne og eldre som er/har vært i behandling for problemer i tilknytning til å ha:
  - Vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep?
  - Utøvd vold og/eller seksuelle overgrep?

Bakgrunn

Barn og unge som er utsatt for vold og overgrep har stor risiko for å utvikle alvorlige helseplager så som posttraumatiske stresslidelser (PTSD), angst, depresjon, atferdsvansker og rusavhengighet både i barndommen (1) og senere i voksen alder (2). Voldutsatte barn har også økt risiko for å droppe ut av skole og utdanning, og faller oftere ut av arbeidslivet sammenlignet med andre unge (3). I tillegg viser studier at vold i barndommen øker risikoen for å bli utsatt for vold som voksen (4;5). Når det gjelder personer med voldelig og/eller skadelig seksuell atferd viser studier at en veldig stor andel har selv vært utsatt for vold og overgrep som barn (6;7). Samlet så har vold og overgrep mot barn og unge store økonomiske og samfunnsmessige kostnader (8;9), og det er derfor viktig å kunne tilby gode behandlingsmetoder som kan hjelpe utsatte og utøvere av vold og overgrep.

Det foreligger et ukjent antall systematiske oversikter som har oppsummert effekten av behandlingstiltak for voldsutsatte barn (se f.eks. 10) og voksne (se f.eks. 11), og for barn (se f.eks. 12) og voksne (se f.eks. 13) som utøver vold og seksuelle overgrep. Det er også uklart om eksisterende oppsummert forskning omfatter brukererfaringer. En kartlegging av eksisterende systematiske oversikter om behandling av utsatte og utøvere vil utgjøre et viktig utgangspunkt for å kunne finne fram i kunnskapsgrunnlaget, samt for å avdekke eventuelle kunnskapshull.

Metoder og arbeidsform

Litteratursøk

En forskningsbibliotekar utvikler søkestrategien med innspill fra prosjektgruppen. En annen forskningsbibliotekar fagfelle vurderer søkestrategien. Endelig søkestrategi publiseres som vedlegg til ferdig metodevurdering. Litteratursøket vil avgrenses til publiseringsår 2000 eller senere, og engelsk eller skandinavisk språk.

Vi vil søke systematisk i følgende databaser:

- MEDLINE
- PsycINFO
- EMBASE
- CINAHL
- Cochrane Library (CDSR, DARE, HTA)
- Epistemonikos

- Web of Science
- Sociological Abstracts
- Social Services Abstracts
- Campbell Library
- SveMed+

I tillegg vil vi søke etter «grå» (upublisert) litteratur (kilder gjenstår å bestemme). Vi vil også bruke oversikter over oversikter og retningslinjer som kilder til systematiske oversikter.

Inklusjonskriterier

Problemstilling 1 (+ 5)

Populasjon:	Barn og unge under 18 år som er eller har vært utsatt for vold ¹ og/eller seksuelle overgrep
Behandling:	Traumefokuserte metoder, andre psykoterapeutiske metoder, medikamentell behandling, barnevernstiltak, multiple metoder, andre tiltak som har som hensikt å hjelpe barn og unge med problemer relatert til volds-/overgrepseksposeringen. Behandlingen kan være rettet mot barnet/ungdommen, en omsorgsperson eller både barnet/ungdommen og omsorgspersonen. Behandlingen kan foregå individuelt eller i gruppe, og ansikt-til-ansikt eller vha digitale applikasjoner.
Sammenlikning:	Ingen behandling, ulike behandlingsmetoder
Utfall:	Symptomer/diagnoser (PTSD, angst, depresjon, andre psykiske vansker), rusmiddelbruk, atferdsproblemer, volds- og overgrepseksposering (inkludert sikkerhet/trygghet), kroppslige plager/fysisk helse, psykososial fungering, kognitiv fungering, livskvalitet, brukererfaringer
Setting:	Spesialisthelsetjeneste, primærhelsetjeneste, barnevern, familievern,

Problemstilling 2 (+ 5)

Populasjon:	Barn og unge under 18 år som utøver vold ¹ og/eller seksuelle overgrep
Intervensjon:	Psykoterapeutiske metoder, medikamentell behandling, barnevernstiltak, multiple metoder, andre tiltak som har som hensikt å hjelpe barn og unge med problemer relatert til volds-/overgrepsatferden. Behandlingen kan være rettet mot barnet/ungdommen, en omsorgsperson eller både barnet/ungdommen og omsorgspersonen. Behandlingen kan foregå individuelt eller i gruppe, og ansikt-til-ansikt eller vha digitale applikasjoner.
Sammenlikning:	Ingen behandling, ulike behandlingsmetoder
Utfall:	Volds- og overgrep utførelse, voldsrisikovurdering, atferdsproblemer, rusmiddelbruk, symptomer/diagnoser (PTSD, angst, depresjon, andre psykiske vansker), livskvalitet, psykososial fungering, brukererfaringer
Setting:	Spesialisthelsetjeneste, primærhelsetjeneste, barnevern, familievern

Problemstilling 3 (+ 5)

---

¹ Forsettlig bruk, eller trussel om bruk, av fysisk makt eller tvang, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner eller en gruppe, som enten resulterer i, eller har høy sannsynlighet for å resultere i, død, fysisk eller psykisk skade, eller mangelfull utvikling (Verdens helseorganisasjon; WHO). I WHO's voldsbegrep inngår både fysisk vold, seksuelle og psykologiske overgrep og omsorgssvikt. Begrepet *vold i nære relasjoner* brukes om vold og overgrep som rettes mot familiemedlemmer; samlivspartnere, barn, søsken og foreldre, eller mot andre som lever i stabile bofellesskap.

Populasjon:	Voksne og eldre (> 25 år) som er eller har vært utsatt for vold ¹ og/eller seksuelle overgrep
Intervensjon:	Traumefokuserte metoder, andre psykoterapeutiske metoder, medikamentell behandling, multiple metoder, andre tiltak som har som hensikt å hjelpe voksne og eldre med problemer relatert til volds-/overgrepseksposeringen. Behandlingen kan være rettet mot den utsatte personen og/eller familiemedlemmer. Behandlingen kan foregå individuelt eller i gruppe, og ansikt-til-ansikt eller vha digitale applikasjoner.
Sammenlikning:	Ingen behandling, andre behandlingsmetoder
Utfall:	Symptomer/diagnoser (PTSD, angst, depresjon, andre psykiske vansker), rusmiddelbruk, volds- og overgrepseksposering (inkludert sikkerhet/trygghet), kroppslige plager/fysisk helse, psykososial fungering, livskvalitet, brukererfaringer
Setting:	Spesialisthelsetjeneste, primærhelsetjeneste

Problemstilling 4 (+ 5)

Populasjon:	Voksne og eldre som utøver vold ¹ og/eller seksuelle overgrep
Intervensjon:	Psykoterapeutiske metoder, medikamentell behandling, barnevernstiltak, multiple metoder, andre tiltak som har som hensikt å hjelpe voksne og eldre med problemer relatert til volds-/overgrepsatferden. Behandlingen kan være rettet mot den utøvende personen og/eller familiemedlemmer. Behandlingen kan foregå individuelt eller i gruppe, og ansikt-til-ansikt eller vha digitale applikasjoner.
Sammenlikning:	Ingen behandling, andre behandlingsmetoder
Utfall:	Volds- og overgrep utførelse, voldsrisikovurdering, atferdsproblemer, rusmiddelbruk, symptomer/diagnoser (PTSD, angst, depresjon, andre psykiske vansker), psykososial fungering, kognitiv fungering, livskvalitet, brukererfaringer
Setting:	Spesialisthelsetjeneste, primærhelsetjeneste

Problemstilling 5

Populasjon:	Barn, unge, voksne og eldre som er/har vært i behandling for problemer i tilknytning til å ha: • Vært utsatt for vold og/eller seksuelle overgrep • Utøvd vold og/eller seksuelle overgrep
Utfall:	Brukererfaringer

Alle problemstillinger

Studiedesign:	Systematiske oversikter ²

² For at en oversikt skal kunne kalles **systematisk**, må disse tre kriteriene være oppfylt:

- oversikten må ha en oppgitt søkestrategi
- oversikten må inneholde klare inklusjonskriterier
- oversikten må ha kvalitetsvurdert de inkluderte studiene og/eller oversiktene

Ekksklusjonskriterier: Forebyggende tiltak rettet mot den generelle befolkningen og/eller risikogrupper
Kommentarer, editorials, letters, konferanseabstracts og andre korte formidlingsformer som ikke inneholder data

Utvelgelse av systematiske oversikter

To medarbeidere fra prosjektgruppen gjør uavhengige vurderinger av tittel og sammendrag fra litteratursøket opp mot inklusjonskriteriene. Vi bestiller utvalgte referanser i fulltekst, og gjør uavhengige vurderinger av hvorvidt studiene skal inkluderes. Ved uenighet trekker vi en tredje prosjektmedarbeider inn for om mulig å bidra til konsensus. Vi bruker det elektroniske verktøyet Rayyan (14), ev. EPPI-Reviewer (15), i utvelgelsesprosessen.

Dataauthenting og koding

Én av prosjektmedarbeiderne henter ut og koder følgende data fra de inkluderte oversiktene:

- Hvilke(n) av problemstillingene 1-5 oversikten svarer på
- Oversiktens forsteforfatter, publikasjonsår, dato for litteratursøk
- Inkluderte studier (antall, design)
- Trekk ved populasjonen (aldersgrupper, studieland, ev. subgruppertilhørighet)
- Behandlingsmetoder (klassifisert i over- og underkategorier)
- Utfall (overordnede og subkategorier)

En annen prosjektmedarbeider sjekker at dataene stemmer.

I tillegg koder vi hver inkluderte oversikt med vår kvalitetsvurdering (lav, middels eller høy - se eget avsnitt). Vi kommer ikke til å hente ut og presentere resultater fra de inkluderte oversiktene.

Utviklingen av et digitalt (f.eks. i Google Forms, ev. i EPPI-Reviewer), standardisert og pilotert dataauthentingsskjema med en tilhørende kodebok for hver av problemstillingene er en del av prosjektet. Prosjektgruppen ved FHI foreslår først et rammeverk for behandlingsmetoder og utfall, og for subgrupper, basert på hva som brukes i relevante systematiske oversikter vi allerede har kjennskap til. Behandlingsmetoder og utfall skal klassifiseres i over- og underkategorier (to nivåer). En referansegruppe bestående av prosjektets eksterne fageksperter og ev. andre de ønsker å rådføre seg med (f.eks. klinikere, brukere), går gjennom og reviderer forslagene til rammeverk. Prosjektgruppen utvikler så en kodebok basert på de endelige rammeverkene, og piloterer den på et utvalg systematiske oversikter.

Kvalitetsvurdering av inkluderte systematiske oversikter

Vi vurderer den metodiske kvaliteten av de inkluderte systematiske oversiktene som lav, middels eller høy ved hjelp av sjekklisten i håndboka Slik oppsummerer vi forskning (16). To medarbeidere gjør denne kvalitetsvurderingen for intern validitet, uavhengig av hverandre. Ved uenighet trekker vi en tredje prosjektmedarbeider inn for å bidra til enighet. Vi inkluderer alle systematiske oversikter, uavhengig av kvalitetsvurdering.

Publikasjon/formidling

Prosjektets sluttprodukt er en norskspråklig FHI-rapport som framstiller kartleggingen i ulike 2 x 2-tabeller (matriser) ledsaget av forklarende tekst om forekomsten av forskningsbasert

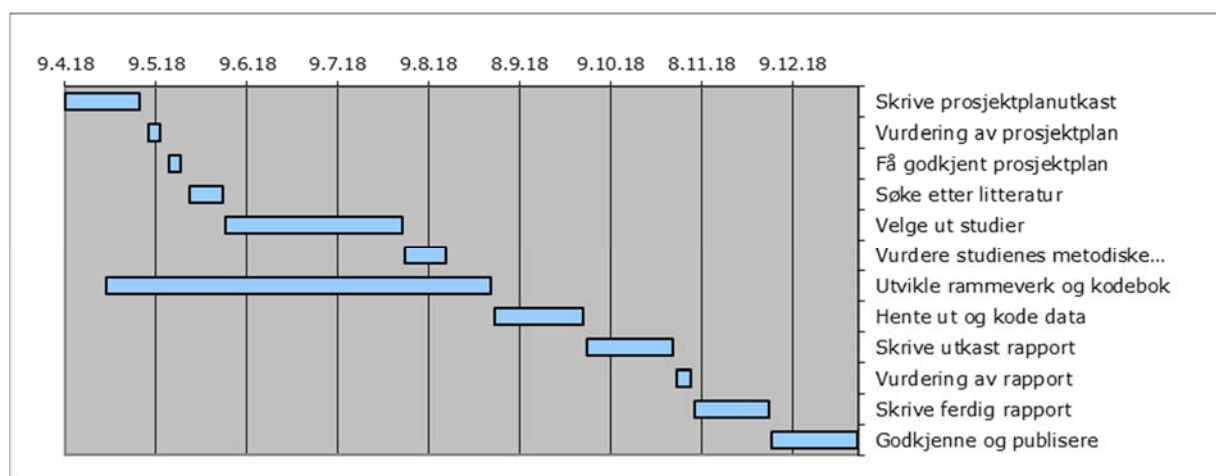
dokumentasjon og kunnskapshull for prosjektets fem problemstillinger. Rapporten vil publiseres på FHI's nettsider to uker etter oversendelse til oppdragsgiver.

Hvis vi får tilgang på en digital, interaktiv formidlingsplattform for Internett, vil vi også publisere kartleggingen på denne måten. International Initiative for Impact Evaluation (3ie) har utviklet en slik formidlingsplattform. Se <http://gapmaps.3ieimpact.org/evidence-maps/intimate-partner-violence-prevention-evidence-gap-map> for et eksempel. EPPI Centre arbeider med å utvikle en tilsvarende plattform i tilknytning til programvaren EPPI-Reviewer 5. Det kan også være aktuelt å publisere en engelskspråklig versjon av rapporten, f.eks. i Campbell Library.

Hovedmålgruppen for prosjektet er vår oppdragsgiver, NKVTS. Andre aktuelle målgrupper er helsemyndigheter, forskningsfinansiseringsinstitusjoner, forskere og tjenesteytere i Norge og internasjonalt.

Aktiviteter, milepæler og tidsplan

Oppgave	Ansvarlig	Startdato	Kalender- tid i dager	Sluttdato
Skrive prosjektplanutkast	HK	09.04.2018	25	04.05.2018
Vurdering av prosjektplan	HK	07.05.2018	4	11.05.2018
Få godkjent prosjektplan	HK	14.05.2018	4	18.05.2018
Søke etter litteratur	LN	21.05.2018	11	01.06.2018
Velge ut studier	HK	02.06.2018	59	31.07.2018
Vurdere studienes metodiske kvalitet	HK	01.08.2018	14	15.08.2018
Utvikle rammeverk og kodebok	HK	23.04.2018	129	30.08.2018
Hente ut og kode data	HK	31.08.2018	30	30.09.2018
Skrive utkast rapport	HK	01.10.2018	29	30.10.2018
Vurdering av rapport	HK	31.10.2018	5	05.11.2018
Skrive ferdig rapport	HK	06.11.2018	25	01.12.2018
Godkjenne og publisere	RB	02.12.2018	29	31.12.2018

Oppstartsdato 21. mai 2018

Sluttdato 31. desember 2018

Risikoanalyse

RISIKOELEMENT	SANNSYNLIGHET	KONSEKVENNS
Stor mengde inkluderte studier	Liten	Vi må involvere flere medarbeidere
Sykdom	Liten	Forsinkelse

Tiltak for å begrense risikoelementenes sannsynlighet og konsekvens:
Avdelingsdirektørgruppen tar avgjørelser knyttet til mulig forsinkelse

Indeksering for hjemmesiden

Kartleggingsoversikt; vold; seksuelle overgrep; voldsoffer; voldsutøver; overgriper; PTSD

Relaterte prosjekter/publikasjoner/studier

Bidonde J, Meneses J. The effect of interventions for children who have experienced violence in close relationships: an overview of reviews [Effekten av tiltak for barn som har opplevd vold i nære relasjoner: en oversikt over oversikter] Rapport – 2017. Oslo: Norwegian Institute of Public Health, 2017.

Meneses JF, Berg RC, Nguyen L. «Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep». [Reviews about the effect of interventions aimed at children and young people who commit violent and/or sexual abuse]. Notat–2016. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2016.

Kornør H, Winje D, Ekeberg Ø, Johansen K, Weisæth L, Ormstad SS, Steiro AK, Fretheim A. Psykososiale tiltak ved ulykker og kriser. Rapport Nr 14-2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2006.

Referanser/litteratur

1. Gerson R, Rappaport N. Traumatic Stress and Posttraumatic Stress Disorder in Youth: Recent Research Findings on Clinical Impact, Assessment, and Treatment. *Journal of Adolescent Health* 2012;52(2):137-43.
2. Dube SR, Felitti VJ, Dong M, Giles WH, Anda RF. The impact of adverse childhood experiences on health problems: evidence from four birth cohorts dating back to 1900. *Prev Med* 2003;37(3):268-77.
3. Strøm IF, Thoresen S, Wentzel-Larsen T, Dyb G. Violence, bullying and academic achievement: a study of 15-year-old adolescents and their school environment. *Child abuse & neglect* 2013;37(4):243-51.
4. Strøm IF, Hjemdal OK, Myhre MC, Wentzel-Larsen T, Thoresen S. The Social Context of Violence: A Study of Repeated Victimization in Adolescents and Young Adults. *Journal of Interpersonal Violence* 2017;0(0):0886260517696867.
5. Thoresen S, Myhre M, Wentzel-Larsen T, Aakvaag HF, Hjemdal OK. Violence against children, later victimisation, and mental health: a cross-sectional study of the general Norwegian population. *European Journal of Psychotraumatology* 2015;6(1):26259.
6. Askeland IR, Evang A, Heir T. Association of violence against partner and former victim experiences: a sample of clients voluntarily attending therapy. *J Interpers Violence* 2011;26(6):1095-110.
7. Seto MC, Kjellgren C, Priebe G, Mossige S, Svedin CG, Långström N. Sexual Coercion Experience and Sexually Coercive Behavior: A Population Study of Swedish and Norwegian Male Youth. *Child Maltreatment* 2010;15(3):219-28.
8. Ferry FR, Brady SE, Bunting BP, Murphy SD, Bolton D, O'Neill SM. The Economic Burden of PTSD in Northern Ireland. *Journal of traumatic stress* 2015;28(3):191-7.
9. Rasmussen I, Vennemo H. Samfunnsøkonomiske konsekvenser av omsorgssvikt og vold mot barn. Oslo: analyse V; 2017. 12/2017.
10. Bidonde J, Meneses J. The effect of interventions for children who have experienced violence in close relationships: an overview of reviews. Oslo: Folkehelseinstituttet; Folkehelseinstituttet; 2017.
11. Tirado-Munoz J, Gilchrist G, Farre M, Hegarty K, Torrens M. The efficacy of cognitive behavioural therapy and advocacy interventions for women who have experienced intimate partner violence: a systematic review and meta-analysis. *Annals of medicine* 2014;46(8):567-86.
12. Meneses J, Berg R, Nguyen L. Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep. Oslo: Folkehelseinstituttet; Folkehelseinstituttet; 2016.
13. Smedslund G, Dalsbø TK, Steiro A, Winsvold A, Clench-Aas J. Cognitive behavioural therapy for men who physically abuse their female partner. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2011;(2).
14. Ouzzani M, Hammady H, Fedorowicz Z, Elmagarmid A. Rayyan-a web and mobile app for systematic reviews. *Syst Rev* 2016;5(1):210.
15. Thomas J, Brunton J, Graziosi S. EPPI-Reviewer 4: software for research synthesis. EPPI-Centre Software. London: Social Science Research Unit, UCL Institute of Education; 2010.
16. Slik oppsummerer vi forskning. Metodebok. Folkehelseinstituttet. [lest 10. jan. 2018]. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/kk/oppsummert-forskning-for-helsetjenesten/slik-oppsummerer-vi-forskning/>